

UVODNIK

PRISPEVEK K RAZUMEVANJU DELOVANJA SODOBNE EKONOMIJE

Posebno številko Teorije in prakse posvečamo analizi odnosa med ekonomijo in družbo, ki je moderni sociologiji imanentna od njenih začetkov. Revitalizacija Webrove in Durkheimove "Sozialökonomik", Marxove kritične analize kapitalističnega ekonomskega sistema ter tudi novejših analitičnih instrumentov, ki jih ponuja družbena znanost, ki analizira ekonomijo, je nujna za razumevanje zadnje ekonomske krize v Evropi in velikem delu sveta ter njenih posledic za socialne sisteme in posameznike in posameznice kot tudi nastajajočih odzivov in odgovorov na to krizo. Za področje ekonomske sociologije, ki se je oblikovalo v zadnjih treh desetletjih, je značilna sociološka analiza pojavov, ki so tipični za ekonomsko analizo (kot so denar, trgi dela in kapitala, lastništvo), kot tudi preučevanje pojavov, ki jih je ortodoksna ekonomska analiza prezrla (kot so socialni in kulturni kapital, zaupanje, sodelovanje, spolna konstrukcija ekonomskega življenja; Kanjuo Mrčela, 2012).

Osnutki v tej številki zbranih prispevkov so bili predstavljeni na letnem srečanju Slovenskega sociološkega društva na temo "Ekonomija in družba" med 24. in 26. oktobrom 2014 v Bohinju. Namen srečanja je bil uporabiti referenčni okvir in pojasnjevalne metode sociološke perspektive v poglobljeni analizi, teoretični refleksiji in razumevanju aktualnih ekonomskih pojavov in procesov v Sloveniji ter svetu. Srečanje je ponudilo priložnost uporabe sociološke imaginacije pri razumevanju vitalnosti neoliberalnega ekonomskega koncepta in praks kljub njegovim negativnim družbenim (in ekonomskim) posledicam, pri analizi naraščajoče družbene neenakosti in socialne izključenosti, okoljsko (ne)vzdržnega ekonomskega razvoja, kulturno specifičnih odzivov na ekonomsko krizo in razvojnih strategij različnih nacionalnih ekonomij, sprememb na trgih delovne sile in migracijskih tokovih, ekonomskih posledic novejših sprememb izobraževalnih sistemov, alternativnih/solidarnostnih/participativnih ekonomskih razvojnih modelov in drugih pojavov na presečišču družbenega in ekonomskega. Del teh analiz je predstavljen v prispevkih v pričujoči posebni številki, ki se lepo umeščajo na ključna področja, ki so dandanes v fokusu analize ekonomske sociologije (trgi, potrošnja, finance ter prepletanje intimnih razmerij in ekonomije; Bandelj, Sowers and Tufail, 2016).

Članek Barbare Hobson in Luwam Bede odpira posebno številko z pravico o aktualni tematiki prekarnega dela v Evropi. Njuna analiza se osredotoča na migrantke, ki opravljajo skrbstveno in gospodinjstvo delo na domovih v Španiji in na Švedskem. Primerjava delovnih in življenjskih razmer migrantk je pokazala manj razlik kot bi bilo pričakovati glede na to, da sta avtorici primerjali situacijo v dveh državah z zelo različnima blaginjskima

sistemoma (od katerih je eden, švedski, še vedno vzor drugim državam), kar govori o univerzalnosti prekarizacije dela in zaposlovanja danes.

Prekarnost analizirata tudi Aleksandra Kanjuo Mrčela in Miroљjub Ignjatović. Njuna analiza kaže, da ima na začetku tega stoletja v številnih evropskih državah vse manj delavcev perspektivno in varno delovno življenje, medtem ko sta za večino, še posebej za mlade, značilni vse večja intenzivnost in negotovost dela. Članek predstavlja tudi vrsto predlogov, kako preseči sedanje stanje, ko vse bolj atomizirani posamezniki in posameznice nosijo največje breme negativnih posledic in tveganj gospodarskih nihanj. Vsem je skupno iskanje alternative neoliberalnemu modelu tekmovalnega tržnega gospodarstva in utilitaristične politike ter težnja k celoviti novi ureditvi ekonomskega, političnega in družbenega življenja, ki je utemeljena na idealu za večino boljše družbe in vrednotah solidarnosti, empatije in socialne pravičnosti.

Donald Tomaskovic Devey razpravlja o financiazaciji globalnega gospodarstva, ki jo ima za enega osrednjih projektov neoliberalizma, ki se kaže skozi vse večjo politično in ekonomsko moč finančnih in storitvenih podjetij kot tudi vse večjo prisotnost in vpliv finančnih strategij v celotnem gospodarstvu. Na primeru ZDA avtor opozori na negativne posledice financiazacije, kot so povečanje systemskega gospodarskega tveganja in dohodkovne neenakosti, upad zaposlovanja in na splošno manj učinkovito gospodarstvo.

Kriza je tudi okvir, v katerem ekonomski in družbeni akterji delujejo v zaščito svojih interesov. Miroslav Stanojević analizira strategije pomembnih ekonomskih akterjev – sindikatov v okoliščinah gospodarske krize in ugotavlja, da so sindikati zaradi strateške neprilagodljivosti izpostavljeni spontanemu zdrs v območje ekonomističnega sindikalizma, ki ga spremlja dolgoletni trend izgubljanja članstva. Avtor skozi analizo zgodovinskega razvoja in okoliščin (de)sindikalizacije v treh velikih evropskih državah in novih članicah EU ekonomistični sindikalizem primerja s strategijami socialnega partnerstva in razredne integracije, za katero je značilno, da je mogoča le v določenih zgodovinskih okoliščinah in lahko sindikatom zagotavlja večjo moč.

Članek Yaderja Lanuze in Nine Bandelj odpira nove perspektive raziskovanja ekonomskega dogajanja skozi koncept relacijskega dela in prispeva k razumevanju vloge otrok pri delitvi ekonomskih vlog in prispevkov k družini. Avtorja presegata videnje otrok kot “ekonomsko nevrednih in emocionalno neprecenljivih” in v nasprotju z naložbenim modelom analize otrok kot pasivnih prejemnikov virov razkrivata, da v imigrantskih družinah otroci igrajo produktivno vlogo in znatno prispevajo k družini, saj nudijo akademsko pomoč in jezikovno izobraževanje/prevajanje, emocionalno podporo ter tudi finančno pomoč. Avtorja afirmirata perspektivo relacijskega dela v

ekonomski sociologiji, ker vloga otrok v imigrantskih družinah ni samo primer instrumentalne recipročnosti ali izraz kolektivismu, ampak sestavni del relacijskega dela, ki vključuje dinamično prilagajanje ekonomskih in socialnih odnosov znotraj in zunaj imigrantskih družin.

Marjan Smrke in Mitja Hafner Fink obravnavata eno klasičnih tem ekonomske sociologije – odnos med ekonomijo in religijo. Po predstavitvi klasifikacije sodobnih razprav o ekonomiji in religiji avtorja prispevata k razumevanju odnosa med religijo in neoliberalizmom kot dominantno sodobno političnoekonomsko paradigmo skozi preučevanje ekonomske orientacije vernih in nevernih Slovencev. Ugotavljata večje zavračanje sindroma neoliberalnih vrednot pri vernih Slovencih v primerjavi z nevernimi oz. ateisti, posebej po gospodarski krizi. Avtorja ugotavljata, da na ta odziv na gospodarsko krizo, bolj kot vernost, vplivajo nekatere socialno-ekonomske značilnosti verne populacije (kot so dohodek, spol in samouvrstitev na družbeni lestvici).

Branko Ančič in Mladen Domazet analizirata potenciale za preseganje že dolgo obstoječih, a še vedno nerešenih problemov okoljskega tveganja zaradi neustreznih ekonomskih strategij. Izsledki njune analize kažejo, da se prebivalci osemnajstih evropskih držav večinoma zavedajo okoljskih omejitev razvoja, vendar so med njimi razlike, koliko bi to zavedanje bili pripravljeni uporabiti kot osnovo nove paradigme razvoja (uporabe t.i. "degrowth" scenarija), ki bi preprečila vseobsegajoči propada ekosistemov, ki so osnova civilizacije, kot jo poznamo. Scenariju "degrowth" so bolj naklonjeni mlajši in prebivalci bogatejših držav.

Klemen Ploštajner prispeva k analizi negativnih posledic neoliberalizma z analizo njegovih prostorskih manifestacij v mestu. Prisila tržnih mehanizmov in neoliberalnih zahtev se v mestu kaže v finančno naravnani gentrifikaciji, investiranju v megaprojekte in upravljanju mesta po podjetniški logiki. Namesto ustvarjanja kakovostnega urbanega prostora za mestno skupnost konstrukcija mesta postaja ključna za reprodukcijo kapitalizma in neoliberalnih družbenih odnosov. Soseske postajajo naložbe, iz katerih se izrivajo revnejši in naseljujejo bogatejši prebivalci. Avtorjeva kritična analiza prispeva k razumevanju procesov, s katerimi finančna logika izpodriva socialno vsebino urbanega prostora in življenja.

Krešimir Žažar je med avtorji, ki razkrivajo pozitiven potencial (dela) sodobnih ekonomskih sprememb, in sicer na osnovi analize kreativne ekonomije, v katerih zaradi pomena znanja in razširjenosti in uporabe novih tehnologij ugotavlja participativne in demokratske potenciale. Avtor se zaveda, da so potenciali dosegljivi pogojno in obravnava področja (izobraževanje, organizacijske strukture, socialno-kulturni milje, odnosi moči ter usklajevanje javnih interesov in utilitarne ekonomske logike), na katerih bi bilo za uresničevanje "svetlejših strani sodobnega globalnega kapitalizma" treba narediti pomembne spremembe.

Tudi članek Marijane Car, Aleksandre Kanjuo Mrčela in Dane Mesner govori o pozitivnem potencialu ekonomije znanja. Članek predstavlja načela umetniškega ustvarjanja ("artful making"), ki so za razumevanje ekonomskega dogajanja zanimivi v epistemološkem in aplikativnem smislu. Afirmacija načel umetniškega ustvarjanja je skladna z drugimi prizadevanji preseganja enodimenzionalnega in na racionalizmu kot prevladujočem epistemološkem okvirju utemeljenega razumevanja znanja in procesa njegovega ustvarjanja. Načela sodelovanja, zaupanja, soodvisnosti, igre, priprave in svobode, katere uporabljajo umetniki, se kažejo kot zelo uporabna tudi v modernem managementu in organizacijah, v katerih so rezultati utemeljeni na inovaciji in kreativnem delu.

Andrej Srakar in Miroslav Verbič v analizi gibanja dohodkovne neenakosti v Sloveniji, merjene s podatki SURS med letoma 1993 in 2012 pokažeta, da je dohodkovna neenakost, ki je v Sloveniji že tako med najnižjimi na svetu, v letih gospodarske krize še upadla. Tega avtorja spričo omejenega dostopa do podatkov in konteksta povečanja brezposelnosti in tveganja revščine v času krize ne razumeta kot osnovo za prenagljene sklepe o padanju neenakosti in revščine v Sloveniji, ampak kot osnovo za nadaljnje raziskovanje dohodkovne neenakosti v obdobjih kriz, posebej v luči morebitne institucionalne pogojenosti pojava neenakosti.

Zbrani prispevki v tej tematski številki poskušajo razumeti predpostavke, naravo in posledice sedanje različice kapitalističnega gospodarskega sistema. Razumevanje obstoječega v luči možnega ali želenega je kritičen odziv in korak k razmisleku o rešitvah "zasebnih problemov" in "javnih vprašanj". Upamo, da bo raziskovalno delo predstavljeno v tej tematski številki iztočnica za nadaljnje razprave in družbeno delovanje.

Dr. Aleksandra Kanjuo Mrčela in dr. Nina Bandelj
Gostujoči urednici

VIRI

Bandelj, N., E. Sowers in Z. Tufail (2016): *Economic Sociology* v *The Cambridge Handbook of Sociology* (v tisku, ur. Kathleen Korgen). New York: Cambridge University Press.

Kanjuo Mrčela, A. (2012): *Ekonomska sociologija: prispevek k razumevanju ekonomskega dogajanja*. Uvodnik v tematski sklop *Ekonomska sociologija. Teorija in praksa*, št. 6, str. 831–837. Ljubljana: FDV UL.